

Virtuelna škola demokratskog rukovođenja

Javne politike – Ana Kovačević Kadović VII lekcija

Ana Kovačević Kadović

-Ana Kovačević Kadović radi u Nacionalnom demokratskom institutu za međunarodne poslove (NDI) u proteklih deset godina.

-Od januara 2012.g, Kadović je direktorka kancelarije NDI-a u Albaniji (www.ndialbania.org).

-U periodu od marta 2011.g. do januara 2012.g, Kadović je radila kao menadžerka NDI Regionalnog programa za razvoj političkih partija u centralnoj i istočnoj Evropi.

-U periodu od aprila 2002.g. do marta 2011.g, Kadović je bila angažovana na različitim programima NDI-a Crna Gora, počev od koordinatorke programa na projektu implementacije kapaciteta informacione tehnologije u Skupštini RCG (2002.g), do zamjenice direktora Programa za razvoj političkih partija i NDI Programa pružanja podrške u radu tri ministarstva u Vladi Crne Gore.

-Tokom svog desetogodišnjeg angažmana u NDI Crna Gora, Kadović je, pored aktivnog učešća u dizajniranju programa Instituta, sprovela veliki broj obuka za političke zvaničnike i članove partija u oblasti razvoja i unapređenja vještina interne i eksterne komunikacije, razvoja komunikacione strategije, uspostavljanja i jačanja komunikacije sa građanima, timskog rada, regrutovanja članova i volontera, razvoja poruke, vođenja izborne kampanje itd.

-Kadović je ko-autorka Priručnika za izradu programskih politika (maj 2008.g), kao i ko-autorka Priručnika za obuku trenera (2005).

-Tokom svog angažmana u NDI, Kadović je u svojstvu kratkoročnog posmatrača u okviru Evropske mreže organizacija za posmatranje izbora (ENEMO) pratila predsjedničke izbore u Ukrajini u novembru i decembru 2004. g, i predsjedničke izbore u Kirgistanu 2005.g.

-Kadović je rođena u Nikšiću, gdje je diplomirala na Filozofskom fakultetu, na Odsjeku za Engleski jezik i književnost i italijanski jezik. Kadović je prva generacija polaznika Diplomatske Akademije "Gavro Vuković," organizovane u okviru Pravnog fakulteta u Podgorici.

Uvod

“Kad sam bio mlad i slobodan, i kada moja mašta nije znala za granice, sanjao sam da promijenim svijet. Kako sam stario i postajao mudriji saznao sam da se svijet neće promijeniti i zato sam odlučio da promijenim svoju zemlju. Nažalost, i to je bila nepromjenljiva stijena.

Kako sam stario i ušao u pozne godine, u posljednjem očajničkom nastojanju, pokušao sam da promijenim samo svoju porodicu, one ljude meni najdraže. Avaj, i to je bilo uzaludno!

I sada kada sam na samrtnoj postelji, odjednom sam shvatio: da sam prvo samog sebe promijenio, onda bih uspio da promijenim i svoju porodicu. Tek onda bi, uz njihovu inspiraciju i ohrabrenje, uspio da promijenim svoju zemlju, a možda i svijet.”

Sa natpisa na grobu jednog anglikanskog biskopa u Vestminsterskoj opatiji

Tokom svog dugogodišnjeg rada u Nacionalnom demokratskom institutu (NDI), u jednom periodu sam se intenzivno bavila proučavanjem oblasti razvoja politika (eng. policy) kao jedne od ključnih funkcija političkih partija u modernim predstavničkim demokratijama. Smatrajući da je proces razvoja politika od suštinske važnosti za izgradnju zdrave partije, koja će se konačno uzdići iznad politike zasnovane na ličnostima, ka politici koja radi u interesu građana, u ovom tekstu ću navesti razloge zbog kojih smatram da uspostavljanje procesa razvoja politika predstavlja minimum standarda za demokratsko funkcionisanje političkih partija.

Da se podsjetimo nekih od osnovnih funkcija političkih partija:

- razvoj dosljednih politika i vladinih programa (drugim riječima, funkcija artikulacije interesa);
- oslušivanje potreba građana i njihovo objedinjavanje u policy alternative (funkcija objedinjavanja i zastupanja društvenih interesa);
- učesće i nastojanje da pobijede na izborima kako bi upravljale državnim institucijama;
- nadzor i kontrola rada vladinih organa i institucija;
- regrutovanje, izbor i obuka kadra za pozicije u izvršnim i zakonodavnim organima;
- imenuju kandidate, organizuju političko nadmetanje, ujedinjuju djelove biračkog tela, i pretvaraju političke preferencije u javnu politiku;
- kada nije na vlasti, da predstavlja konstruktivnu i kritički nastrojenu opoziciju prikazujući sebe kao alternativnu vladu koju bi glasači možda željeli da izaberu – navodeći time partiju na vlasti da pokazuje više sluha za interese javnosti.

Danas, čini se, više nego ikad, demokratiji su potrebne snažne i održive političke partije, sposobne da predstavljaju građane, i nude mogućnosti političkog izbora, utemeljene na argumentima i usmjerene na rješavanje problema, čime pokazuju da su sposobne i da upravljaju u interesu građana. Svjedoci smo vremena u kojem se predstavničke demokratije neprestano suočavaju sa novim izazovima, poput, rastućeg jaza između građana i njihovih

izabranih predstavnika, pada političkog aktivizma, kao i rasta popularnosti anti-demokratskih snaga koje sve više pribjegavaju sofisticiranijim metodama vođenja politike. Ove izazove moguće je prevazići samo kontinuiranim osluškivanjem potreba građana, edukacijom članstva i spremnošću na prihvatanje razvojnih modela usmjerenih na stvaranje djelotvornijih i ključivijih, odnosno otvorenijih stranaka.

Političke partije širom svijeta pomjeraju se ka modelima razvoja politika koji podrazumijevaju sve veće učešće članova partije i zainteresovanih strana. Participativni modeli izrade politike su oni kod kojih šira populacija, kao što su zvaničnici partije, članovi, simpatizeri, stručnjaci iz date oblasti, i eksterne zainteresovane grupe, ima uticaj na politike koje predlažu i zastupaju pojedine partije. Postoje i vrlo praktični razlozi za uključivo kreiranje politike. U svakom slučaju, procesi participativog i inkluzivnog stvaranja politika imaju direktne dugoročne koristi za političke partije i sisteme upravljanja. Ova proces doprinosi razvoju unutarstanačke demokratij i stvara mogućnosti za političke partije da uključe žene, manjinske zajednice, mlade i društvene i ekonomske grupe koje nijesu dovoljno zastupljene u donošenju odluka. Između ostalog, ove koristi uključuju održivije politike i jače, konkurentnije političke organizacije.

U Crnoj Gori, kao i u većini demokratija u razvoju, nedostatak programa zasnovanih na ideološkim identitetima i temeljnim političkim vrijednostima, kao i nedostatak konkretnih rješenja koja politike treba da ponude, najčešće imaju za posljedicu oslanjanje na jednu ličnost ili na interese manje grupe ljudi koji ne mogu ponuditi dugoročna rješenja za konkretne i realne potrebe građana.

U ovom tekstu ću pokušati ukratko da ponudim neke od važećih definicija pojma *policy* i njegove široke upotrebe. Takođe ću, u mjeri u kojoj mi, format ovog predavanja dozvoljava, pokušati da odgovorim na pitanja: šta je to javna politika i zbog čega je važno za političke partije da se okrenu procesu izrade javnih politika. Namjera mi da ovaj tekst podstakne polaznike škole da razmišljaju o različitim mehanizmima, u zavisnosti od toga kojim se poslom bave, koji bi podstakli veće učešće različitih aktera u procese izrade javnih politika, što će u konačnom doprinijeti izradi sadržajnijih i održivijih javnih politika. Suština procesa jeste u tome da odgovorna politička partija, i odgovorna vlada shvati da ne može riješiti probleme sa kojima se suočavamo u modernom svijetu bez uključivanje građana u njihovo rješavanje.

Tekst se u velikoj mjeri oslanja na i danas jednako aktuelne nalaze Priručnika za izradu politika iz 2008.g., koje sam u okviru Programa razvoja političkih partija NDI Crna Gora, pripremila u saradnji sa tadašnjom šeficom Instituta Lisom Mc Lean, zatim na niz prezentacija koje su u okviru NDI Programa podrške ministarstvima, pripremile, konsultantice iz Hrvatske Marina Škrabalo i Mirna Vlašić Feketija, kao i izlaganjima i radovima dugogodišnjeg saradnika NDI u oblasti izrade politika, Direktora akademije za razvoj socijaldemokratije Novo Društvo, Milana Živkovića.

Pojam *Policy*: definicije i upotreba

Policy je kompleksan koncept koji je teško objasniti na većini slovenskih jezika jer se riječi ***politics, policy, polity***, koje su u upotrebi u engleskom jeziku, u većini slučajeva prevode na isti način – kao politika.

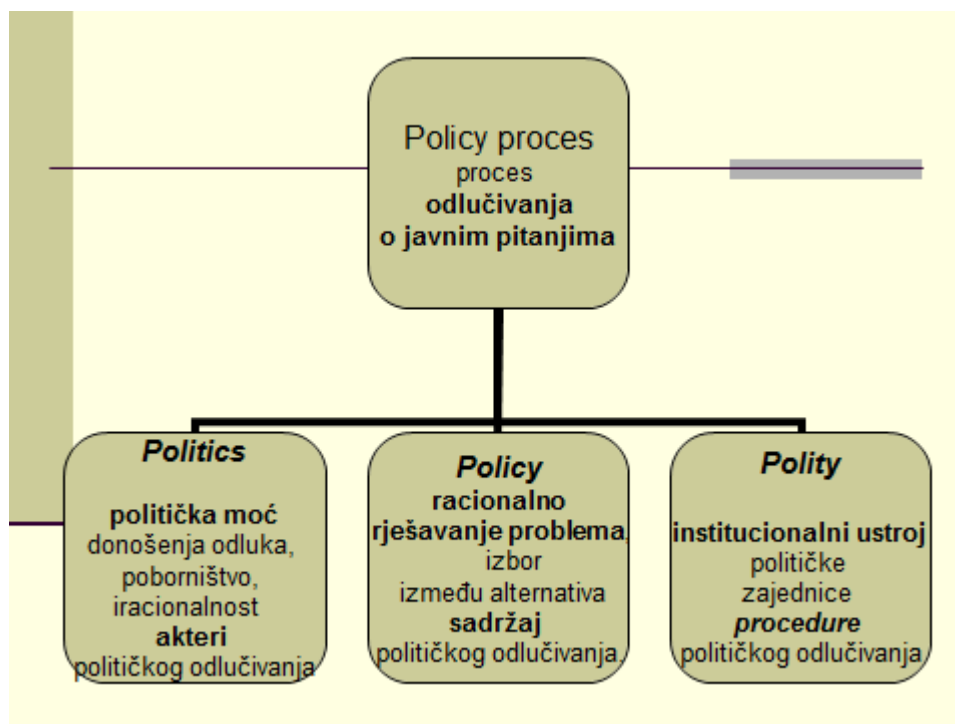
Na govornom području bivše Jugoslavije, još uvijek govorimo o upotrebi jednog nespretnog i do kraja nezaokruženog prevoda engleske riječi ***policy***. U Crnoj Gori, Srbiji, Hrvatskoj, pa i BiH najčešće se veže pridjevski uz određenu politiku (poljoprivredna, socijalna, ekonomska politika itd). Kada se riječ politika koristi u tom smislu, misli se na niz odredbi i mjera koje se odnose na njeno sprovođenje. Takođe, u Crnoj Gori u upotrebi su još i programska politika i javna politika, u Hrvatskoj i BiH javna politika, u Srbiji praktična politika.

Ja se i dalje najkomotnije osjećam kada ovaj pojam koristim u njegovom izvornom obliku, dakle, policy, mada ću se u daljem tekstu truditi da za ovaj pojam upotrebljavam izraze programska ili javna politika.

Javne politike (eng. *policy*) donose se u političkom procesu odlučivanja o javnim pitanjima, koji se sastoji od tri međusobno povezane i neodvojive dimenzije politike (za koje koje u angosaksonskoj tradiciji postoje posebni izrazi).

Pogledajmo ključne razlike između tri navedena koncepta:

- **Politics** – u prevodu politika, odnosi se na ono što svakodnevno u medijima vidimo kao političko nadmetanje koje svoje periodično finalne ima na izborima. U pitanju je proces političke borbe u kojemu je riječ o osvajanju političke moći.
- **Policy**, u prevodu, najčešće, politika (javna politika, praktična politika, plan, strategija, odluka, i dr.) zapravo je sadržaj političkog odlučivanja, koji je usmjeren na racionalno rješavanje problema i to izborom jednog od nekoliko alternativnih rješenja za jedan te isti problem. Ukratko, to je ono što vlade rade (imajući u vidu da na te programe često utiču, pa i pripremaju ih različite zainteresovane grupe građana i političke stranke). U ovom smislu, javne politike mogu obuhvatati širok opseg tema, od državnog budžeta, ekonomske politike, do obrazovne i zdravstvene politike; od infrastrukture i transporta, do brige o djeci i porodijskog odsustva; od razvoja privatnog sektora i politike zapošljavanja, do čak i suštinskih vrijednosti i uvjerenja partije. Dakle, javne politike kao aktivnost vlada na nacionalnom nivou regulišu javna dobra poput zdravstva, bezbjednosti, mira, prosperiteta, ekonomskog razvoja.
Ovdje je važno navesti da su *policy* i *politics* isprepleteni aspekti političkog života i ponekad ih je teško razdvojiti. Ono po čemu se mogu razlikovati jeste jasnoća argumenta i mogućnost djelovanja drugih aktera bilo u fazi donošenja politika, bilo u fazi njihove implementacije.
- **Polity**, je treća dimenzija politike, i predstavlja zapravo institucionalno uređenje unutar kojeg se donose političke odluke jedne političke zajednice, a uključuje i formalne procedure za političko odlučivanje; osnov političke zajednice sa svojim pisanim i nepisanim normama i pravilima; ustav, izbor;

Izvor: ppt sa radionice: *Razvoj javnih politika u kontekstu pridruživanja EU, koje su pripremile konsultantice Marina Škrabalo i Mirna Vlašić Feketija, u okviru NDI Crna Gora Programa podrške ministarstvima, novembar 2008.g.*

Iz proučavanja javnih politika proizašlo je mnoštvo definicija samoga pojma, od vrlo širokih određenja da su javne politike „sve ono što je vlada odlučila učiniti ili propustila da učini“ (Dye, 1992) do toga da je to „svrsishodni tok ili plan djelovanja koji preduzima jedan činilac ili skup činilaca, a kojim se na racionalan način rješava određeni problem ili značajno pitanje jedne zajednice ili društva u cjelini“. Kako bi se stekla slika o razlikama u razmišljanjima koja postoje u ovome području, u daljem tekstu prilažem dosta sveobuhvatan prikaz definicija pojma policy, koji su priredili autori E. Young i L. Quinn, u svom *Vodiču za policy savjetnike u Srednjoj i istočnoj Evropi, 2007, str. 13-14*. Pozivajući se na niz autora koji su se bavili ovom temom, Young i Quinn, izdvajaju sljedeće elemente kao ključne za pojam razumijevanja javnih politika. Dakle, javne politike su:

- **djelovanje zasnovano na ovlaštenjima vlade;**

Javne politike su svako djelovanje koje sprovodi neko vladino tijelo koje za to ima zakonska, politička i finansijska ovlaštenja;

- **odgovor na stvarne potrebe ili probleme;**

Javne politike nastoje da odgovore na praktične potrebe ili probleme društva ili neke grupe unutar društva, npr. građana, nevladinih organizacija ili vladinih tijela.

- **usmjerene na ciljeve**

Javnim politikama nastoji se ostvariti određeni niz jasno definisanih ciljeva kojima se pokušavaju riješiti ili makar naznačiti konkretni problemi neke zajednice.

- **Tok aktivnosti**

Javne se politike po pravilu ne sastoje od neke pojedinačne odluke, akcije ili reakcije, već od razrađenoga pristupa ili strategije.

- **odluka da se nešto učini ili ne učini;**

Naznačena politika može krenuti u smjeru rješavanja problema ili pak može biti zasnovana na uvjerenju da će problem biti riješen u okviru utvrđenoga policy okvira, te zbog toga i nije potrebno preduzimati nikakve aktivnosti.

- **aktivnosti koje preduzima jedan ili više aktera;**

Pojedinu politiku može sprovesti zasebni predstavnik vlade ili vladino tijelo, ili pak više različitih činilaca.

- **obrazložena aktivnost**

Javne politike po pravilu sadrže i političko obrazloženje (eng. politics), koje stoji uporedo sa politikom shvaćenom kao policy.

- **-zasnovane na već donesenim odlukama**

Javne politike sastoje se od odluka koje su već donesene, a ne od namjera ili obećanja.

Zašto je važno da političke partije razvijaju politike?

Društvena pitanja, koja postanu prepoznata kao problemi koji se tiču i uzrokuju zabrinutost velikog dijela zajednice ili društva u cjelini, zahtijevaju djelovanje institucija vlasti kako bi se riješili. Rješavanje takvih, javnih problema, odvija se putem javnih politika, koje su zapravo **tok ili plan djelovanja kojim se, u političkom odlučivanju, na racionalan način nastoje postići ciljevi, uz upotrebu javnih sredstava**. Javne politike su, dakle, temeljni posao države i lokalne uprave. Gdje su u svemu tome političke partije, pitamo li se? Političke stranke se bore za vlast kako bi stvarale i provodile javne politike, kako bi koristile moć u institucionalnom aranžmanu da bi građanima ponudile bolje uslove za život.

Pobjedu na izborima i mogućnost promjene koja se pri tome otvara građani moraju osjetiti kao svoju, tj. "prisvojiti". Stoga je organizovanje rasprava o programu, odnosno javnim politikama partije je jako važno, jer daje osjećaj građanima da su dio procesa i da je njihovo mišljenje važno.

Naravno, niko od nas ne treba da se zavarava da birači odlučuju koga da izaberu samo na osnovu progmskih rješenja koje jedna partija nudi. Postoji puno faktora koji opredjeljuju pojedinca za koju političku partiju će glasati. U demokratijama u tranziciji, sa dugom tradicijom bliskih porodičnih i rođaćkih veza i dominantnih lidera sa upravljačkim sposobnostima, ovi ostali faktori mogu imati veoma veliki uticaj na opredjeljenje prilikom glasanja. Ali, dugoročno gledano, partija će imati koristi od postepenog slabljenja uticaja snažnog lidera i jačanja višepartijskog sistema zasnovanog na konkurentnim programskim politikama, koje daju dovoljno snažne razloge zašto se uključiti u politički proces i napraviti smislen izbor.

Usljed narastajućih ekonomskih problema i vrtoglavog rasta nezaposlenosti, naročito među mlađom populacijom, pojedina istraživanja govore da je u porastu broj mladih koji je sve više orijentisan ka politikama partija i tome šta one nude za rješavanje narastajućih ekonomskih¹, socijalnih i političkih problema. Dakle, čini se da mladi ljudi sve više vode račna o sadržaju političkog odlučivanja, i čini mi se da upravo mladi naraštaju mogu biti pokretači unutarstranačkih reformi u cilju otvaranja partija za konsultacije sa širom javnošću.

Praksa mnogih stranaka sa razvijenim procesom izrade politika pokazuje kako je upravo taj razgovor s građanima mnogo važniji od nekakve stručne javne politike donesene „iza zatvorenih vrata“ u uskom krugu stranačkog rukovodstva i potom ponuđene građanima po principu "uzmi ili ostavi". Zašto? - Zato što uvjerljiva i djelotvorna javna politika mora biti utemeljena u realnosti, mora izrasti iz potreba stvarnih osoba - biti istinita. Inače je teško naknadno objasniti građanima – pogotovo kad znamo koliki je "interes" masovnih medija za javne politike - a kamoli provesti. Kako očekivati, na primjer, da nastavnici ili zdravstveni radnici kvalitetno i predano sprovedu neku od aktuelnih reformi obrazovanja, odnosno zdravstva, ako o njoj saznaju tek u obliku direktive?

Obveza je političke stranke da putem organizovanih diskusija i Interneta prikuplja mišljenja građana o njihovim potrebama - preferencijama raspodjele javnih dobara i usluga – vodeći računa pri tome da moguća rješenja budu u skladu sa osnovnim vrijednostima i opredjeljenjima stranke (pitati se: šta je u određenom rješenju socijaldemokratsko, liberalno ili konzerativno) i tako dolaziti do odabira mjera za sprovođenje javnih politika. Ima dosta istine u tvrdnji da će građani radije podržati javnu politiku ("reformu") koja polovično zadovoljava njihove potrebe, ali su u njenoj pripremi učestvovali i smatraju je "svojom", nego idealno, ali nametnuto rješenje pripremljeno iza zatvorenih vrata nekog ministarstva o kojem ih niko ništa nije pitao (u Crnoj Gori je čest bio slučaj kada se lokacija za odlaganje otpada unaprijed odredi bez prethodne konsultacije sa mještanima, lokalnim vlastima i različitim zainteresovanim stranama, što je najčešće rezultiralo snažnom otporu građana i odlaganju donošenja odluke, čije posljedice su trpjeli i građani i država).

Usprkos svemu gore navedenom, veliki broj stranaka u ovom regionu još uvijek traži podršku birača, ne oslanjajući se nužno na definisanje aktuelnih problema i nuđenje alternativnih rješenja kroz stranačke programe i politike. Komunikacija je često jednosmjerna - stranka ima stav, na temelju njega negdje se u zatvorenome, uskom krugu oblikuje poruka i potom

¹ U NDI-evoj biblioteci na vebajtu www.ndicnagora.org, možete pronaći primjer dokumenta o ekonomskoj politici irskog Fajn Gejla (*Fine Gael*). Na sajtu ćete takođe naći izdanje Priručnika za izradu politika, koji sadrži veliki broj ilustrativnih primjera politika političkih partija iz regiona i svijeta.

odašilje (najčešće) putem medija. I onda se politički akteri čude kada njihovo mišljenje mediji, kako često čujemo, "loše protumače", ili građni uopće ne prepoznaju kao nešto važno i njima blisko. Proces izrade politika nužan je za povezivanje političke stranke i građana, otvaranje razgovora o vrijednostima za koje se stranka zalaže i uključivanje građana u demokratski proces.

Koristi od procesa izrade politika?

"Dobar kompromis, dobar zakonski akt je kao dobra rečenica ili dobar muzički komad. Svi ga mogu prepoznati - kažu: "Uh. Ovo funkcionira. Ovo ima smisla." *Barak Obama*

Sama izrada politika je jedan prilično složen proces koji zahtijeva temeljnu i detaljnu pripremu i planiranje. To je zbir posebnih pravaca ili metoda rada odabranih među mnogim ponuđenim rješenjima s ciljem usmjeravanja i definisanja sadašnjih i budućih odluka o specifičnim pitanjima. To obično nije jedna odluka, akcija ili reakcija, nego strategija koja vodi određenom cilju. U situaciji gdje je donošenje odluka većinom centralizovano u strukturama partijskog vrhovnog rukovodstva, obični članovi najčešće nedovoljno učestvuju u izradi i formulisanju programske politike. Opšta javnost vidi politiku kao djelatnost koja se još uvijek okreće oko jedne ili uskog kruga ličnosti i smatra da nije u dovoljnoj mjeri utemeljena na rješenjima koja su važna građanima. Kao rezultat toga, politika se, generalno gledano, doživljava kao aktivnost koja je sama sebi svrha i kao jedno ne baš čisto i pošteno zanimanje, što za posljedicu ima pad građanskog i političkog aktivizma i sve veću otuđenost između građana i političke elite.

Bitno je shvatiti da ne postoji univerzalan primjer izrade politike koji treba slijediti, niti postoji čarobna formula za izradu dobrih stranačkih politika. Namjera ovog teksta je da vas podstane da proučite različite modele² i shodno vašim mogućnostima, potrebama i ciljevima definišete sopstveni proces izrade programske politike putem kojeg ćete omogućiti što većem broju članova i šire javnosti da pruži svoj doprinos kreiranju partijskih politika.

Javne konsultacije postaju univerzalni standard evropskog upravljanja. Evropski upravljački organi imaju obavezu da organizuju javne rasprave o politici, posebno Evropska komisija (EK), koja predlaže i primjenjuje zakonodavstvo Evropske unije. Prema uredbama EK-a, korišćenje javne rasprave za izradu politike i zakonodavstva obezbjeđuje da „prijedlozi politike budu tehnički održivi, praktično izvodljivi i zasnovani na pristupu od dna ka vrhu. Drugim riječima, dobre konsultacije imaju dvostruku svrhu tako što pomažu da se unaprijedi kvalitet ishoda jedne politike i u isto vrijeme unapređuju uključenost zainteresovanih strana i javnosti uopšte³.

Kako se zemlje jugoistočne Evrope kreću u pravcu evropskih integracija, političke partije u tim zemljama treba da se koncentrišu na definisanju ideoloških i vrijednostnih određenja, prateće dugoročne politike, kao i na proces njihove izrade. Političke partije koje teže boljem profilisanju u Evropi mogu naći jednostavniji i lakši način da se približe politici i zakonodavnom procesu evropskog upravljanja ako već sprovode javne i/ili konsultacije sa članovima partije u svojim sopstvenim zemljama.

Proces izrade javnih politika od suštinske važnosti je za izgradnju zdrave, progresivne partije. Ohrabrujući partije da se povežu sa zajednicom i svojim članstvom, proces može pomoći partijama da regrutuju nove, motivišu i zadrže postojeće članove. Proces izrade programske politike, takođe, daje i važne resurse – prije svega, informacije i argumente – koji

² U NDI Priručniku za izradu programskih politika, možete naći značajan broj primjera i modela izrade politika stranaka u regionu i svijetu (www.ndicnagora.org).

³ Komunikacija Evropske komisije COM(2002)704, "Opšti principi i minimalni standardi konsultacija zainteresovanih strana od strane Komisije,"

http://ec.europa.eu/civil_society/consultation_standards/index_en.htm#_Toc46744739

pomažu (novim i starim) pristalicama partije da donesu informisane odluke. Ukratko, proces im ujedno pruža nešto oko čega će se organizovati kao i jasnu poruku koju će koristiti u promovisanju stavova partije.

Proces izrade politika, takođe, može **omogućiti kontinuitet politike** i izbjeći dnevne nedoumice donosilaca političkih odluka i njihovu neizbježnu tendenciju da razmišljaju samo o kratkoročnim ciljevima. Dobro struktuiran proces će rezultirati jasnim javnim politikama koje imaju podršku članova i šire zajednice, a koje će služiti partijskim liderima kao smjernice za rješavanje ključnih pitanja.

Jasno definisan proces izrade programske politike može **biti izvor dobrih ideja**.

Partije treba da imaju na umu da veliki broj građana ima dobre ideje ili stručna znanja o tome kako vlada može da smanji saobraćajne gužve, unaprijedi zdravstvene usluge, sistem obrazovanja, ili da se uhvati u koštac sa problemima nasilja i društveno neprihvatljivim ponašanjem. Proces izrade programske politike može posebno da istakne ove ideje. Slično tome, proces izrade programske politike može iznjedrati neku sasvim novu ideju i promovisati je širom zemlje. Kroz proces konsultacija, grupe koje razmatraju određenu politiku širom zemlje, mogu da obezbijede da se dobre ideje zaista čuju i da se razmatraju i na lokalnom i na nacionalnom nivou.

Konačno, najveći izazov procesa programske politike, kada se jednom utvrdi i usvoji, jeste njegova implementacija, posebno ako ne čini dio tradicionalnog načina rada partije. Istrajavanje na procesu izrade politika, konstantno nastojanje da se proces upodobi strukturi i kapacitetima kojima partija raspolaže kao i kontekstu u kojem funkcioniše trebalo bi da budu permanentan cilj partije. Takođe je potrebno posvetiti značajnu pažnju fazi evaluacije i praćenja procesa kako bi se nalazi podijelili sa širim članstvom, čime bi se dodatno doprinijelu učvršćivanju samog procesa, kao i koordinaciji svih aktera uključenih u izradu i sprovođenje politika. Politička partija koja namjerava da postane ozbiljan kandidat za upravljanje u složenom, modernom svijetu mora obratiti pažnju na izradu politika i pokazati da je u tome uspjela.

Literatura:

Priručnik o izradi programskih politika, NDI Crna Gora, 2008.g. Vidi:

http://www.ndicrnagora.org/files/NDI%20MN%20Policy%20Manual%20Final.pdf?mod_download_id=292

Jačanje komunikacionih i menadžerskih vještina i razvoj javnih politika, Pripremile u saradnji sa NDI Crna Gora, Zorana Smiljanić, Marina Škrabalo, Mirna Vlašić Feketija, mart 2011.

Priručnik za sudionike Komunalne akademije, Sva politika je lokalna 2009, Politička akademija Novo društvo, SDP Hrvatske

Minimumi standarda za demokratsko funkcionisanje političkih stranaka, NDI, Vašington DC, 2009.g.

Priručnik o identitetu i ideologijama političkih partija, NDI, Vašington, DC, mart 2008.g. (http://www.ndicrnagora.org/files/PrirucnikOIdentitetuIIdeologijama.pdf?mod_download_id=384)

Political parties, Public Policy and Participatory Democracy, NDI Central and Eastern Europe Regional Political Party Program, 2011.

Osnove analize javnih politika, Ivan Grdešić, Fakultet Političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2006.

<http://www.labour.org.uk/have-your-say>

<http://www.conservatives.com/Policy.aspx>

Pitanja za diskusiju:

- 1. U kojoj mjeri političke partije u Crnoj Gori imaju razvijen proces izrade politika?*
- 2. Da li smatrate da bi ponuđene javne politike o važnim socijalnim, ekonomskim i političkim pitanjima doprinjele izbornom uspjehu političke partije u Crnoj Gori?*
- 3. Definišite neke od izazova sa kojima se suočavaju političke stranke u Crnoj Gori na putu izrade javnih politika?*
- 4. Na koji način Vaša stranka definiše javne politike? (za članove političkih stranaka)*
- 5. Da li smatrate da mediji mogu doprinijeti razvoju javnih politika u političkim partijama u Crnoj Gori? Na koji način?*
- 6. Koja je uloga partijskih članova i simpatizera u procesu razvoja politika jedne partije?*